

СТРУКТУРА ПРАКСЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА ЯК РЕЗУЛЬТАТ ДУАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

THE STRUCTURE OF PRAXEOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE FORESTRY SPECIALISTS AS A RESULT OF DUAL EDUCATION AT PROFESSIONAL PRE-HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Стаття присвячена уточненню сутності та структури праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства, які здобувають відповідну професійну кваліфікацію у закладах фахової передвищої освіти в умовах дуального навчання. Формування праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства означає набуття студентами (учнями) професійних умінь і навичок, що свідчать про їхню готовність здійснювати трудові функції ефективно, раціонально, результативно і правильно. Практичне компетентність має складну компонентно-критеріальну структуру і складається з таких компонентів: аксіологічний, когнітивний, діяльнісний і розвивальний. Визначити сформованість кожного компонента можна за окресленими якістьями (критеріями та показниками), які узгоджуються з вимогами до майбутніх фахівців лісового господарства. Конкретизовано взаємозв'язок між компонентами і критеріями праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства: аксіологічний компонент визначається за ціннісно-мотиваційним критерієм; сформованість когнітивного компонента встановлюється за знаннєво-смысловим критерієм; основною ознакою діяльнісного компонента є доцільно-функціональний критерій; засадничою характеристикою розвивального компонента праксеологічної компетентності є особистісно-акмеологічний критерій. Сформованість кожного компонента праксеологічної компетентності визначається за чотирма рівнями, які встановлюються за чітко визначеними показниками. Узагальнено, що готовність майбутніх фахівців лісового господарства ефективно, раціонально і результативно виконувати професійні функції після завершення навчання у закладі фахової передвищої освіти визначається за рівнем сформованості праксеологічної компетентності, що має кількісний вираз у балах (5 б., 4 б., 3 б., 2 б., 1 б.).

Ключові слова: майбутні фахівці лісового господарства, дуальне навчання, заклад фахової передвищої освіти, праксеологічна

компетентність, компоненти, критерії, показники, рівні.

The article is devoted to clarifying the essence and structure of praxeological competence of future forestry specialists who acquire the appropriate qualifications at professional pre-higher education institutions under the conditions of dual education. The formation of praxeological competence of future forestry specialists means the acquisition by students (pupils) of professional skills and abilities that testify to their maturity to perform labour functions efficiently, rationally, effectively and correctly. Praxeological competence has a complex component-criterion structure and consists of the following components: axiological, cognitive, operational and developmental. It is possible to determine the formation of each component according to the outlined qualities (criteria and indicators), which are consistent with the requirements for future forestry specialists. The relationship between the components and criteria of the praxeological competence of future forestry specialists has been specified: the axiological component is determined by the value-motivational criterion; the formation of the cognitive component is established according to the cognitive and semantic criterion; the main feature of the operational component is the expedient and functional criterion; the basic characteristic of the developmental component of praxeological competence is the personal and acmeological criterion. The formedness of each component of praxeological competence is determined by four levels, which are established according to clearly defined indicators. It has been summarised, that the maturity of future forestry specialists to efficiently, rationally and effectively perform professional functions after completing their studies at a professional pre-higher education institution is determined by the formedness level of their praxeological competence, which has a quantitative expression in points (5, 4, 3, 2, 1).

Key words: future forestry specialists, dual education, professional pre-higher education institution, praxeological competence, components, criteria, indicators, levels.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/66.32>

Липчей М.С.,

аспірант кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасна професійна освіта майбутніх працівників лісового господарства безпосередньо пов'язана з важливими науковими та практичними завданнями, які окреслюються в різних сферах суспільного розвитку. Законодавчим підґрунтям для організації сучасної системи освіти в контексті дослідження є Закони України «Про освіту», «Про професійну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про фахову передвищу освіту»; Концепція розвитку професійно-технічної освіти в Україні;

Державний стандарт професійно-технічної освіти для підготовки (підвищення кваліфікації) робітників з професії «Лісник» та ін.

Так, удосконалення системи професійної освіти дало змогу виокремити заклади фахової передвищої освіти в Україні, які в законодавчій базі визначаються як «центри здобуття повних та часткових кваліфікацій у сферах фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, а також як кваліфікаційні центри, уповноважені на оцінювання і визнання результатів навчання, зокрема,

здобутих шляхом неформальної чи інформальної освіти, присвоєння та/або підтвердження професійних кваліфікацій відповідного рівня» [8]. У другому розділі Закону серед складників у системі фахової передвищої освіти виокремлюються заклади фахової передвищої освіти та галузі знань і спеціальності, що в контексті дослідження зосереджує нашу увагу на Державному стандарті професійної (професійно-технічної) освіти [2]. У документі визначено вимоги до результатів навчання здобувачів освіти відповідного рівня, обов'язкових компетентностей, змісту професійної (професійно-технічної) освіти, освітнього рівня вступників, рівня кваліфікації випускника закладу професійної (професійно-технічної) освіти, загального обсягу навчального навантаження, переліку основних засобів навчання [2].

Конкретизацію вимог до здобувачів спеціальності майбутніх фахівців лісового господарства дано в Державному освітньому стандарті (6141.А.02.10-2022) з професії «Робітник на лісокультурних (лісогосподарських) роботах», затвердженого Наказом МОН України № 605 від 01.07.2022 р. і який упроваджено в навчальний процес з 1.09.2022 р. [1]. Державним освітнім стандартом професії «Робітник на лісокультурних (лісогосподарських) роботах» визначено ключові та професійні компетентності, до яких віднесено когнітивну, психологічну, комунікативну, математичну, особистісну, соціальну, громадянсько-правову, підприємницьку, екологічну, енергоефективну, цифрову, інформаційну компетентності [1]. Однак, не зважаючи на те, що в системі фахової передвищої освіти особлива увага приділяється формуванню практичних умінь і навичок студентів (учнів), що набуває особливої значущості в межах дуального навчання, проте акцентуації уваги на праксеологічному підході та формуванні праксеологічної компетентності у випускників, які отримують відповідний фах, не виявлено.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спираємося у науковій розвідці й у яких розглядаються різні аспекти окресленої проблеми, свідчить, що дослідники поглиблено вивчають особливості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників лісового господарства (І. Вдовенко, Л. Коритко, Л. Макодзей, Є. Мішеніна, З. Подоляк, Н. Стрижак, В. Хрик, О. Якименко, І. Ярова та ін.); розглядають специфіку дуального навчання (Л. Кримчак [3]); аргументують доцільність модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі (С. Літвінчук [5]) шляхом використання інноваційних методів для формування професійних компетентностей майбутніх фахівців садово-паркового господарства (В. Лиходід [4]). І хоча науковці прослідковують генезис праксеологічних ідей в історико-філософському контексті (О. Льовкіна [6]).

Проте дослідженню формування праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства не було приділено належної уваги, хоча дослідники висвітлювали окремі аспекти вдосконалення технологічної практики в сільськогосподарському виробництві (Є. Маринченко, М. Федорченко [7]).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Таким чином актуалізується проблема уточнення сутності праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства, що формується в результаті дуального навчання в закладах фахової передвищої освіти та має певну структуру, що відображає її компонентний склад.

Мета статті. Основними цілями статті є конкретизація структурних компонентів праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства.

Виклад основного матеріалу. Здебільшого професійна підготовка майбутніх фахівців спрямовується на формування готовності студентів до роботи в обраній професійній сфері. Основною ознакою такої готовності є належний рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців. Зазвичай професійна компетентність розглядається як багатофакторне утворення, що охоплює різні аспекти. Зокрема це високий рівень знань і способів їх застосування в конкретних ситуаціях, прагнення до професійного зростання, спрямованість на самовдосконалення тощо.

Однією з важливих ознак професійної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства є сформованість у випускників закладів фахової передвищої освіти умінь і навичок ефективно й раціонально, правильно і доцільно виконувати професійні функції. Встановлення різноспрямованих складників такої характерної ознаки студентів (учнів) свідчить про сформованість усіх структурних компонентів праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства.

Формування праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства є ключовим аспектом їх підготовки, особливо у контексті дуальної освіти в закладах фахової передвищої освіти в Україні. Адже дуальна освіта ґрунтується на інтеграції теоретичних знань, які опановують студенти (учні) у закладі освіти (знання про екологію лісів, різноманітних процесів у сфері лісового господарства тощо), та практичного досвіду, здобутого безпосередньо на робочому місці або в реальних умовах професійної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства з використанням методів ведення лісового господарства, застосування сучасних технологій та підходів до сталого використання лісових ресурсів та ін. Дуальна форма здобуття професійної освіти

передбачає навчання на робочому місці на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації на рівні від 25% до 60% загального обсягу освітньої програми на основі договору.

Відтак формування праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства означає набуття студентами (учнями) професійних умінь і навичок, які формуються у них в результаті дуального навчання в закладах фахової передвищої освіти і свідчать про готовність випускників здійснювати трудові функції, визначені відповідним професійним стандартом [2]:

- ефективного планування, організація, керівництво та контролювання різноманітних процесів у сфері майбутньої роботи за фахом;

- раціонально й доцільно використовувати інструменти, обладнання, механізми, моделі, засоби для успішного виконання професійного функціоналу, визначеного державним стандартом професійної (професійно-технічної) освіти «з урахуванням технологічної складності професії» [2];

- проведення досліджень у лісі, раціонально використовуючи енергоресурси, витратні матеріали, враховуючи необхідність зберігати та захищати навколишнє середовище;

- участь у проектах з лісовідновлення, визнаючи нові цілі та способи їх досягнення, плануючи раціональну трудову діяльність;

- виявляти здатність виконувати прості лісокультурні роботи, дотримуючись вимог безпеки праці під час виконання лісокультурних робіт [1].

Такий підхід забезпечує глибоке розуміння матеріалу та готує студентів до реальних викликів професії. Завдяки дуальному навчанню студенти отримують можливість відчувати себе частиною професійної спільноти, розвивають вміння працювати в команді та адаптуються до постійно змінних умов роботи у сфері лісового господарства. Це сприяє формуванню не тільки фахових знань, але й ключових соціальних та комунікативних навичок, необхідних для успішної кар'єри в цій галузі і зокрема, праксеологічної компетентності, що має певну компонентно-критеріальну структуру та рівні сформованості, які визначаються за чітко визначеними показниками.

Аналіз сутності праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства дає змогу виокремити основні складники означеної якості, що складається з таких компонентів: аксіологічний, когнітивний, діяльнісний і розвивальний. Кожен із визначених компонентів визначається за певною ознакою – критерієм, що дає змогу поєднати кілька показників у одній узагальнюючій характеристиці.

Так, *аксіологічний* компонент праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства визначається за *ціннісно-мотиваційним* критерієм. Сформованість у студентів (учнів)

такого компонента можна визначити за кількома показниками:

- умотивованість у майбутніх фахівців лісового господарства, які здобувають професійну освіту в закладах фахової передвищої освіти, набуті необхідних професійних умінь, навичок і досвіду ще в період навчання, що уможливується в умовах дуальної освіти;

- виявлення інтересу і прагнення до правильного, ефективного та раціонального виконання професійних функцій в майбутньому;

- усвідомлення студентами (учнями) навчальних та професійних цілей і готовності до їх досягнення, що визначає сенс дуального навчання в закладах фахової передвищої освіти.

Когнітивний компонент праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства визначається за *знаннєво-смысловим* критерієм. Сформованість у студентів (учнів) когнітивного компонента можна визначити за такими показниками:

- знання змісту ефективної професійної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства, що ґрунтується на знанні професійної термінології та функціоналу фахівців цього профілю;

- готовність набувати нових і сучасних професійних знань, які можна використовувати у майбутніх професійній діяльності;

- усвідомлення безпосереднього взаємозв'язку між теоретичною підготовкою та раціонально-ефективним використанням знань у професійних ситуаціях.

Діяльнісний компонент праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства визначається за *доцільно-функціональним* критерієм. Сформованість діяльнісного компонента визначається за такими показниками:

- уміння планувати раціональні професійні дії, які спочатку апробуються на практичних заняттях, а надалі – на виробництві в умовах дуального навчання;

- самостійно діяти в нестандартних ситуаціях професійного змісту, визначаючи оптимальні способи виконання трудової діяльності;

- готовність раціонально використовувати енергоефективне устаткування, ресурси, матеріали, дотримуючись екологічних норм у професійній діяльності, про що вказано в Державному освітньому стандарті з професії «Робітник на лісокультурних (лісогосподарських) роботах» [1].

Сформованість *розвивального* компонента праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства визначається за *особистісно-акмеологічним* критерієм і такими показниками:

- готовність самостійно визначати основні цілі особистого професійного становлення і зростання та використовувати ефективні засоби їх досягнення в умовах дуального навчання;

– самоосвітня робота з метою розширення контенту знань, умінь, навичок і досвіду для успішного виконання професійної діяльності майбутніх фахівців лісового господарства;

– використання сучасних інформаційних технологій для ознайомлення з сучасними формами, методами, засобами трудової діяльності працівників галузі лісового господарства.

Залежно від того, в якій мірі виявляється сформованість кожного компонента праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства, використовуються чотири рівні: високий, достатній, задовільний і низький. Кожен з рівнів має не тільки якісну характеристику згідно з визначеними показниками, а й кількісний вираз, що позначається за 5-бальною системою оцінювання (відповідно 5, 4, 3, 2–1 балів).

Таким чином, праксеологічна компетентність майбутніх фахівців лісового господарства є складним утворенням, що характеризує результативність практичного аспекту професійної підготовки студентів (учнів) у закладах фахової передвищої освіти в умовах дуального навчання.

Висновки. Готовність майбутніх фахівців лісового господарства ефективно, раціонально і результативно виконувати професійні функції після завершення навчання у закладі фахової передвищої освіти визначається за рівнем сформованості праксеологічної компетентності. Окреслена якість має складну структуру, що складається з аксіологічного, когнітивного, діяльніснота розвивального компонентів. Визначити сформованість кожного компонента можна за окресленою якістю (критерієм) та кількома показниками, які узгоджуються з вимогами до майбутніх фахівців лісового господарства, що зафіксовані у Державному освітньому стандарті з професії «Робітник на лісокультурних (лісогосподарських) роботах».

Подальшими перспективами в цьому напрямі визначаємо розробку методичного забезпечення

для формування кожного структурного компонента праксеологічної компетентності майбутніх фахівців лісового господарства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державний освітній стандарт з професії «Робітник на лісокультурних (лісогосподарських) роботах» (6141.А.03.10-2022). Наказ МОН України № 605 від 01.07.2022 р. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2022/08/01/Robotn.na.lisokult.lisohosp.robotakh.605-01.07.2022.pdf>.
2. Державний стандарт професійної (професійно-технічної) освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 1077 від 20.10. 2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1077-2021-%D0%BF#Text>.
3. Кримчак Л. Ю. Деякі аспекти впровадження дуальної форми здобуття освіти у вищій школі *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 65. Т. 2. С. 58–62.
4. Лиходід В. В. Метод проєктів як засіб формування професійних компетентностей у період практики з механізації садово-паркового господарства. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Вип. 81. С. 144–147.
5. Літвінчук С. Б. Модернізація професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі за сучасних умов *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 73. Т. 2. С. 87–92.
6. Льовкіна О. Г. Генезис праксеологічних ідей: історико-філософський контекст. *Філософські обрії*. 2012. Вип. 27. С. 4–12.
7. Маринченко Є. О., Федорченко М. С. Формування готовності майбутнього педагога професійного навчання до інноваційної діяльності у сільськогосподарському виробництві під час технологічної практики. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 56. Т. 2. С. 61–64.
8. Про фахову передвищу освіту. Закон України № 2745-VIII від 6 червня 2019 р. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 30. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>.